

HALİT PAYZA

Maria Puder ya da K Puder ya da Kürk Mantolu Madonna

Andreas del Sarto'nun Madonna dele Arpie tablosundaki Meryem tasvirine benzediği için tablonun ressamı için 'Kürk Mantolu Madonna' adı yakıştırılmıştır. Magazin kültürünün uyuşturduğu kitle kültürü sahiplerinin sandığı gibi 'Kürk Mantolu Madonna', şarkıcı Madonna değil, Sabahattin Ali'nin üçüncü ve son romanıdır

Hıfzı Topuz, "Başın Öne Eğilmesin" kitabında Sabahattin Ali ile Nâzım Hikmet'in Mareşal Mehmet Ali Paşa'nın torunları olduğunu yazar. Sabahattin Ali'nin büyükannesinin dedesi Mareşal Mehmet Ali Paşa'dır. Nâzım Hikmet ve Mehmet Ali Aybar da aynı soydandır. Mehmet Ali Paşa'nın beş kızı var. Saniye Hanım, Sabahattin Ali'nin babaannesi, Leyla da Nâzım Hikmet'in anneannesidir. General Ali Fuat Cebesoy da Mehmet Ali Paşa'nın torunudur. Mehmet Ali Paşa'nın kızları kiminin babaannesi, kiminin anneannesidir. Büyük olasılıkla Sabahattin Ali, ikinci ismi olan Ali'yi, Aybar da Mehmet Ali ismini, paşa dedelerinden almış olmalıdır.

Sabahattin Ali ile Nâzım Hikmet'in yolları ilkin "Resimli Ay" dergisinde kesilir. Sabahattin Ali yazmaya şiirle başlar. Şiirlerini "Resimli Ay"a gönderir ve gönderdiği şiirler Nâzım Hikmet'in hoşuna gitmez. Nâzım bir mektubunda Hasan İzzettin Dinamo'nun kendisine Sabahattin Ali hakkında ne düşündüğünü sorar. Dinamo Ankara Hapishanesi mahpusudur. Nâzım, Dinamo'ya, Sabahattin Ali'nin, Almanya'dan "Resimli Ay"a şiirler gönderdiğini, ancak şiirlerinin hoşuna gitmediğini yazar. Sabahattin Ali, bir gün "Resimli Ay"a "Orman" adlı öyküsünü gönderir. Bu öykü "Değirmen" adlı ilk öykü kitabında "Bir Orman Hikâyesi" adıyla yer alır. Öykü 1930 tarihidir. Öyküde yaşlı bir orman köylüsü, köylerindeki ormanın bir şirket tarafından nasıl talan edildiğini, köylülerin karşı koymalarına karşın, hükümet baskısıyla nasıl yenik düştüklerini anlatır. Nâzım öyküyü okur ve Sabahattin Ali'nin şiirlerinden çok daha iyi olduğunu görür. Sabahattin Ali'yi yanına çağırır ve şiiri bırakmasını, öyküye başlamasını önerir. Nâzım Hikmet, "Bir Orman Hikâyesi"nin Alman Romantizmi'nin etkisi altında yazıldığı kanısındadır. Sabahattin Ali'nin öyküsü içerik ve biçimsel olarak Türk yazınında farklı bir yöntem içermektedir. Zekeriya Serte'nin odasına girer ve elindeki öyküyü gösterir, Sabahattin Ali'yi işaret ederek, ondan değerli bir genç olarak söz eder. Öyküyü beğenmiştir ve Sabahattin Ali'ye ilişkin gelecekteki beklentileri vardır. Zekeriya Serte'le, öyküsü bu kadar iyi olan birinin romanının ne kadar iyi olacağını düşündüğünü, merakla beklediğini belirtir. Sabahattin Ali'ye yazdığı başka bir mektupta da romancılıkta önemsemediği yazarların isimlerini sayarken, Sabahattin Ali'yi, Kemal Tahir'i, Orhan Kemal'i, Suat Derviş'i sayar. Türkiye'de yazar olmanın zorluklarından da söz eder ve Sabahattin Ali'ye bu ağır yükün altından kalkabileceğine olan inancını yineler. Roman yazmasını ister ve romanını "doğacak çocuğu beklediği gibi beklediğini" yazar.

Kürk Mantolu Madonna'nın öyküsü

Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali'nin başta "Kuyucaklı Yusuf" olmak üzere, "İçimizdeki Şeytan" romanlarını sevmiştir, ama "Kürk Mantolu Madonna" için aynı şeyleri söylemez. Sabahattin Ali'ye yeni bir mektup yazarak kitabı hakkındaki görüşlerini iletir. Nâzım kitabı hem sevmiş, hem de kızmıştır. Kitabın ilk bölümünü sevmiştir. Bu bölüm anlatıcının bir şirkette Almanca çevirmeni ola-

Sabahattin Ali eşiyile

rak çalışan Raif Efendi ile tanışmasını içerir. Bu bölüm tasarruf amacıyla çalıştığı işinden çıkarılmış bankacının anlatımıyla verilmiştir. Eski bankacı, Raif Efendiyle tanıştığında onu önemsemeyen, sıradan bulur. Raif Efendi'nin hiçbir özelliği yoktur. Sokakta binlercesi görülür, yüzüne bile bakılmaksızın geçilip gidilen insanlardan biridir. İşsiz kalan anlatıcı, Raif Efendi gibi insanların neden yaşadıklarına, yaşamakta ne bulduklarına şaşırır. Onları yavaşatan, yeryüzünde dolaşmalarına, nefes almalarına izin veren mantığı anlayamaz. Hatta Sabahattin Ali'nin beş ayrı şiirden oluşan ve "Aldırma Gönül" olarak bilinen "Hapishane Şarkısı" şiirinin beşincisinin dördüncü dördüncüdeki gibi kızar. Anlatıcının Raif Efendi'ye kızgınlığı önyargıdır. Nitekim onu tanımaya başlayınca ve özellikle de Raif Efendi'nin hasta yatağında yatarken getirmesini istediği tek çizgili, sayfalara iri ve düzensiz harflerle doldurulmuş, ilk sayfasında 20 Haziran 1933 tarihi bulunan defteri okuduktan sonra... Bu kez Raif Efendi'yi şimdiye kadar rastladığı, üzerinde en büyük etkiyi bırakacak olan bir insan olarak görür. Bu etkiyi ilk bölümün anlatıcısında uyandıran Raif Efendi'nin Kürk Mantolu Madonna adını verdiği kadında yaşadıklarıdır.

Nâzım birinci bölümde Raif Efendi'yi, ailesinin anlatıldığı bölümü "hanıka" bulur. Sabahattin Ali, Raif Efendi ve ailesinin yaşam biçimiyle küçük burjuva ailesinin içyüzünü göstermektedir. Küçük bir evde üst üste yaşamlar. Nâzım Raif Efendi'nin defteri yakmak isterken, eski bankacı yeni iş arkadaşının defteri okumak için bir günlük izin istemesiyle kurtarılan defterdeki yazıların anlatıldığı bölümü romandan sapma, küçük burjuva yaşamının gösterilmesinden uzaklaşma olarak görür. Roman Raif Bey'in defterinde yazılanların, bu kez Raif

Bey'in anı defteri ya da güncesinden anlatılanlarla sürdürülmesine üzülür. Sosyal içerikli bir roman olarak gelişme eğilimleri gösteren romanın, defterdeki anlatılanlarla aşk öyküsüne dönüşmesini, Sabahattin Ali'nin romana "yazık ettiği" gerekçesiyle özülen ve kızar. Nâzım, romanın Raif Bey ve ailesi ile işsiz ve sonra Raif Bey'in çalıştığı şirkette çalışmaya başlayan eski bankacının sosyal yaşamı üzerine kurmasını daha doğru bulur. Başlangıcı "mükemmel" olan roman, bu biçime evrilmeyle harcanmış olur. Raif Bey'in Berlin macerasına kadar olan bölüm romantizmden uzak, gerçekçi roman anlayışına uygundur. Oysa defterde yazılanlar realizmi ilk bölümde bırakarak, doğrudan romantizme döndürür. Nâzım ilk bölümü harcanmışlıktan kurtarmak için Sabahattin Ali'ye öneride bulunur. İlk bölümün kaldığı yerden, Raif Efendi'nin ölümünü yineleyerek, ailenin geride kalanlarının yaşamlarını aynı romanın devamı ve ikinci cildi olarak yazmasını ister.

"Kürk Mantolu Madonna" aslında başlangıcında roman olarak tasarlanmamıştır. Nâzım'ın işaret ettiği gibi Sabahattin Ali romanı yazmaya öykü olarak başlamış, adını "Yirmi Sekiz" koymuştur. Pertev Naili Boratav'ın savına göre Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna'yı roman olarak yazmak gibi bir düşüncesi yoktur. Nitekim öykü olarak yazılan "Yirmi Sekiz" in ilk sayfasını da Sabahattin Ali, Boratav'a göstermiştir. Nâzım'ın gerçekçilikten kopuş olarak gördüğü ve üzülerek kızdığı ikinci bölümle romana evrilen Kürk Mantolu Madonna'daki ikinci bölümdeki kırılmanın/sapmanın gerekçesi bu olabilir. Öykü romanlaştırılmaya başlanıldığında, Cevdet Kudret, Sabahattin Ali'nin romanına "Kürk Mantolu Madonna" adını değil "Lü-

zumsuz Adam" adını koymayı düşündüğünü, ama sonradan vazgeçtiğini belirtir. **Kitap** adını galerideki tablodan alır. Sabahattin Ali, galeride gördüğü ve ilk görüşte vurulduğu tablodaki kadın için "Kürk Mantolu Madonna" adını verir, bu adı kitabına ad olarak uygun bulur.

Nâzım, defterde yazılanların anlatıldığı ikinci bölüm üzerinde ilki kadar durmaz. İkinci bölümü, yani Raif Bey'in Kürk Mantolu Madonna ile tanışmasını ve aralarında oluşan aşkı ilk bölümün dışında başka bir büyük öykü olarak nitelendirir. İkinci bölüm de kendi bütünlüğü içinde güzeldir ve Sabahattin Ali'nin böylesi bir aşkı anlatmak için roman yazması da hem Sabahattin Ali hem de Türk yazını için gereklidir. Ne var ki ilk bölüm kadar önemli değildir.

Çadırda yazılan Kürk Mantolu Madonna

Sabahattin Ali'nin yazdığı ilk romanı olan "Kuyucaklı Yusuf"tur. "Kuyucaklı Yusuf" kesintili olarak Tan gazetesinde yayımlanmış, sonra **kitap** olarak yayımlanmıştır. İkinci romanı olan "İçimizdeki Şeytan"da benzeri bir yol izler, bölümler halinde Ulus gazetesinde yayımlanır, sonra ilki gibi **kitaplaşır**. Son romanı "Kürk Mantolu Madonna" da ilk ikisinin kaderini paylaşır. Bir farkla öykü olarak başlar ve kimi zorunluluklar nedeniyle roman olarak geliştirilir. "Kürk Mantolu Madonna" da önce Hakikat gazetesinde bölümler halinde tefrika edilmeye başlanır. Sabahattin Ali "Kürk Mantolu Madonna"ya, İstanbul'da ikinci kez askere alındığı Büyükdere'deki askeri çadırda yazmaya başlar. Gazetenin istediği sayfayı tamamlayınca, yayımlanmak üzere gazeteye gönderir.

Sabahattin Ali iki kez silâh altına alınır. İlkinde Sabahattin Ali otuz yaşındadır. İstanbul Eski Harbiye'de başlar, iki ay er, altı ay yedek subay öğrencisi olarak eğitim görür. İkinci kez askere alınışı ise, Türkiye her ne kadar savaşa girmemişse de İkinci Dünya Savaşı öncesi ilan edilen seferberlik üzerinedir. Sabahattin Ali seferberliğin ilanı ile silâh altına alındığında Türkçe öğretmenidir. Silâh altına alınınca maaşı kesilir, ortaya ailenin yaşayacağı bir geçim sıkıntısı ortaya çıkar. Üstelik Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali o tarihte üç yaşına gelmiştir. Medar-ı Maişet Motoru'nun çalışması gerekmektedir. Teğmenlik maaşı yeterli değildir. Ek gelire gereksinim vardır ve o yol da gazetelerde yazmaktan geçer. Pertev Naili Boratav'ın savı doğrudur. Sabahattin Ali, "Kürk Mantolu Madonna"yı ro-

man olarak değil, uzun öykü, ya da novella olarak yazmayı tasarlar. Hakikat Gazetesi sahibi Cemal Hakkı ile görüşür ve gazetede tefrika edilmek üzere anlaşılır. Tefrika gazetesinde roman olarak değil "büyük hikâye" olarak duyurulur. 18 Aralık 1940'da ilk bölüm yayımlanır. Bitiş tarihi 8 Şubat 1941'dir. Sabahattin Ali öyküyü yazmaya, ikinci kez seferberlik nedeniyle silâh altına alındığı sırada, kaldığı çadırda yazmaya başlar. Hem yazıyor, dinlenmek için Belgrat ormanında üzerindeki üniformasıyla birlikte at koşturuyordu. Talihsiz bir kaza yaşanır, attan düşer ve eli çatlar. Sakatlanan elini sıcak suya koyar, sağlam eliyle günlük tefrika için "Kürk Mantolu Madonna"yı yazmaya koyulur.

Niyazi Ağırnaslı da Nâzım'la aynı düşüncededir, romanı güzel bulmaz. Romanın henüz tamamlanmadan gazetede yayımlanacağını Zekeriya Sertel'den duyunca, Sabahattin Ali için telaşlanır. Ancak ekonomik durumu göz önüne alınca istemese de Sabahattin Ali'ye hak verir. Yine de kanısını değiştirmez. "Kürk Mantolu Madonna" Sabahattin Ali'nin en güzel yapıtı değildir. Romanı beğenmeyenlerin üçüncüsü de Hakikat gazetesini sahibi Cemal Hakkı'dır. Bunda biraz da telifin Sabahattin Ali'ye düzenli ödenmemesinin payı olmuştur. Sabahattin Ali telifin ödenmesini ister, Cemal Hakkı telifi ödemeyi aksatır.

Maria Puder

Nâzım'ın sapma olarak kabul ettiği ikinci bölüm Raif Efendi ile Maria Puder arasındaki aşkı anlatır. Raif Efendi, Berlin'de günlerini Almanca dersi almak ve gündüzleri müzeler ve yeni açılan **sanat** galerilerinde geçirir. Bir yıl sonra gazetelerde bir resim eleştirisini okur, yolu makedeki tabloların **sergilendiği** galeriye düşer ve salonu gezerken kürk mantolu bir kadın portresinin önünde çakılı kalır. Katalogta tablo ile ilgili bilgilere ulaşır. Tablo Maria Puder Selbstoprat adlı bir kadın ressamı aittir ve ressamın tek portresidir. Raif Efendi'nin gazetede okuduğu eleştiri yazısında, portre Andreas del Sarto'nun Madonna dele Arpie tablosundaki Meryem tasvirine benzediği için tablonun ressamı için "Kürk Mantolu Madonna" adı yakıştırılmıştır.

Evet, magazin kültürünün uyuşturduğu kitle kültürü sahiplerinin sandığı gibi "Kürk Mantolu Madonna", şarkıcı Madonna değil, "Kuyucaklı Yusuf", "İçimizdeki Şeytan" kadar önemli olmasa da Sabahattin Ali'nin üçüncü ve son romanıdır.

Kürk Mantolu Madonna

Sabahattin Ali
Yapı Kredi Yayınları

164 s.